

Тетяна СТАМБУЛЬСЬКА,

аспірант кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

У дослідно-експериментальній роботі щодо формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, застосовуючи ті або інші інтерактивні або інтенсивні технології, ми дійшли висновку, що до майбутнього вчителя початкової школи в професійній підготовці висуваються нові вимоги та змінюється його звична роль. Для успішного застосування інтенсивних інтерактивних технологій у своїй педагогічній діяльності майбутньому вчителю початкової школи необхідно самому брати участь у тренінгах особистісного зростання, лідерства, спілкування і т. д. В статті розкрито особливості проведення дослідно-експериментальної роботи щодо формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці.

***Ключові слова:** формування, культура мовлення, майбутні учителі, початкова школа, професійна підготовка дослідно-експериментальна, робота.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині на занятті вчитель початкової школи виступає то в ролі організатора-лідера, то комунікатора, то в ролі психолога, що управляє конфліктом. Тому вчителю початкової школи необхідно мати досвід участі в груповій взаємодії, досвід ведення діалогічного і мультилогічного («мульти» від лат. *multum* – багато) діалогу, який є необхідним для побудови «суб'єкт-суб'єктних» стосунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Над проблемою розвитку культури мовлення молодших школярів працювали такі науковці, як: М. Гавриловська, С. Голик, О. Добротвор, О. Жирун, О. Захарчук-Дуке, Т. Калюжна, С. Клименко, Л. Струганець, О. Максимова, І. Хижняк.

Мета статті. В статті розкрито особливості проведення дослідно-експериментальної роботи щодо формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці.

Виклад основного матеріалу. У дослідно-експериментальній роботі щодо формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, застосовуючи ті або інші інтерактивні або інтенсивні технології, ми дійшли висновку, що до майбутнього вчителя початкової школи в професійній підготовці висувуються нові вимоги та змінюється його звична роль.

На заняттях із гуманітарних дисциплін із використанням інтерактивних технологій завдяки активній ролі студента, його ініціативі та творчості, встановленню зворотного зв'язку в майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці формуються комунікативні, організаторські, рефлексійні вміння і навички, які входять у структуру культури мовлення.

Тому нами були відібрані і використані такі технології і методи формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці: технології навчання в співпраці, ігрові технології, інформаційні, мультимедійні технології, технологія проектного навчання, активні навчальні лекції, рольові та ділові ігри, діалоги, навчальні дискусії, метод проектів, case-stady, творчі завдання, рішення педагогічних ситуацій і завдань методом мозкового штурму, методи самооцінки своїх особистісних якостей і сформованості компетентностей на основі тестів, анкет, авторських методик.

Вибір ресурсу дисциплін спецкурсу «Культура мовлення майбутніх учителів початкової школи» (основи філософії, психологія спілкування, історія, іноземна мова), по-перше, зумовлений нормативним характером інваріантної частини сучасного стандарту, по-друге, відповідає методологічним принципами інтеграції, модульності, варіативності, модулів спецкурсу, що мають на увазі використання, як окремих самостійних одиниць, які можуть бути включені викладачами організацій середньої професійної освіти в програму будь-яких із

перерахованих гуманітарних дисциплін. Модулі спецкурсу в якості гуманітарної складової можуть бути також включені в професійні модулі з метою формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці.

Інтегративний спецкурс «Культура мовлення майбутніх учителів початкової школи» покликаний допомогти студентам зорієнтуватися на модель професійно компетентного педагога, здатного до самостійного розв'язання педагогічних завдань, який усвідомлює відповідальну і гуманістичну місію вчителя, гідно представляє свою професію в загальній системі громадських стосунків, уміє захищати і відстоювати професійні інтереси і свої права.

Особливо підкреслимо, що інтерактивні методи, як спеціальна форма організації пізнавальної і комунікативної діяльності, відповідають багатогранним вимогам – домагатися реакції у відповідь кожного студента, його включеності в осмислення проблем, дозволяють оцінювати якість самостійної роботи [2; 4], рівень знань і розвиток здібностей.

Основна мета спецкурсу «Культура мовлення майбутніх учителів початкової школи» – формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці.

Цей спецкурс спрямований на розв'язання таких завдань:

1) вивчення змісту професійної діяльності педагога, майбутнього учителя початкової школи, її особливостей, основних напрямів у роботі, вживаних методів, основних підходів, що склалися в педагогічній практиці, через призму філософської спадщини;

2) створення у майбутніх учителів початкової школи установки на оволодіння глибокими теоретичними знаннями в сфері філософії, педагогіки і професійними вміннями; формування мотивації самопізнання, особистісного зростання і самовдосконалення;

3) сприяти стимулюванню навчально-пізнавальної мотивації на основі організації мотиваційного середовища, гуманних стосунків між викладачами і студентами, самими студентами, за допомогою філософського аналізу

педагогічного досвіду видатних педагогів і філософів та подальше застосування одержаних знань із практики.

Вивчаючи цей курс, студенти мають навчитися адаптуватися в різних соціально-педагогічних ситуаціях, застосовувати техніку і прийоми спілкування в професійній діяльності; критично оцінювати історико-педагогічну та філософську спадщину, витягати з неї ціннісно-сміслові орієнтири власної педагогічної діяльності; конструювати ефективний навчальний процес за допомогою створення своїх варіантів навчальної інформації та наочних дидактичних посібників, підбору методів і прийомів навчання; організовувати різні види урочної та позаурочної діяльності; оцінювати процес і результати діяльності тих, хто навчається, і свої власні.

Аудиторні заняття курсу включають лекції і виконання практичних завдань, на які відводиться 24 години і 2 години на підсумковий контроль, що проводиться у формі заліку, самостійна робота включає 36 годин.

У *першому модулі* використані ресурси дисциплін: «Основи філософії», «Психологія спілкування». Він присвячений актуалізації знань і представлень студентів про професію майбутнього вчителя початкової школи і його культурній значущості в суспільстві. В модулі розглядаються основні компоненти формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, педагогічного спілкування. Заняття цього модуля спрямовані на мотивацію студентів до подальшої педагогічної діяльності як вчителя початкової школи, котрий гідно представляє свою професію в загальній системі громадських стосунків, виробленні навичок самодіагностики рівня сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці.

У *другому модулі* використані ресурси дисциплін: «Основи філософії», «Історія», «Психологія спілкування», «Іноземна мова». В ньому студенти знайомляться з етапами становлення і розвитку педагогічної думки, специфікою педагогічних шкіл; педагогічними ідеалами Сходу і Заходу різних історичних періодів. Модуль спрямований на формування умінь перекладати філософсько-

педагогічні ідеї на організацію сучасного навчального процесу, студенти – майбутні вчителі початкової школи навчаються простежувати трансформацію методів навчання і виховання починаючи із давнини до сучасних днів, застосовувати інноваційні педагогічних технології у своїй майбутній педагогічній діяльності. Знайомляться з професійно-педагогічними ситуаціями з життя сучасних вчителів початкової школи, навчаються складати діалоги й імітувати реальні ситуації спілкування.

У *третьому модулі* використані ресурси дисциплін: «Основи філософії», «Історія», «Психологія спілкування». Він допускає ознайомлення майбутніх учителів початкової школи з основними тенденціями в професійній педагогічній освіті, компетентностями, гуманітаризації, інформаційних і здоров'язберігаючих технологіях у професійній педагогічній освіті. Заняття модуля сприяє формуванню гуманістичного світогляду і критичного педагогічного мислення. Майбутні вчителі початкової школи навчаються застосовувати інноваційні педагогічні технології у своїй майбутній педагогічній діяльності, конструювати ефективний навчальний процес для нової, непередбачуваної педагогічної ситуації, створювати свої варіанти навчальної інформації, наочні дидактичні посібники, здійснювати педагогічний контроль, оцінювати процес і результат діяльності учнів.

На заняттях гуманітарних дисциплін і авторського спецкурсу як практичних завдань для формування індивідуальної думки пропонуються навчальні дискусії, обговорення й ухвалення групового рішення з питання можливі за допомогою застосування технології «груп, що дзижчать», і «мозкового штурму». Теми для обговорення запропоновані такі: професійно важливі якості майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи, гуманістична природа педагогічної професії, толерантність до інших культур як складова педагогічної компетентності; гуманістичні ідеї виховання і навчання, гуманітаризація; основні проблеми, пов'язані з переходом на компетентністний підхід під час підготовки майбутніх учителів початкової школи; основні

завдання й особливості дослідницької діяльності майбутнього вчителя початкової школи; що таке індивідуальне здоров'я?; чи можна скласти алгоритм здоров'язберігаючої діяльності майбутнього вчителя початкової школи?; яка технологія уроку здоров'я, чим вона відрізняється від традиційного уроку?

Рольові і ділові ігри: «Один день із життя вчителя початкової школи», «Пошук вигоди», гра профорієнтація «Пастки – капкани», розв'язання розробляється за допомогою «технології груп, що дзижчать» та ін.,

Складання *діалогів* на тему сучасної професійно-педагогічної діяльності вчителя початкової школи, розігрування різних ситуацій, сцен із життя вчителя початкової школи.

Творчі завдання: «Педагогічний сінквейн», «Педагогічний диктант», вікторина на тему «Філософи-педагоги, педагогічні ідеали людини і виховання старовини» та ін.

Метод самооцінка особистісних якостей і сформованості компетентностей на основі психологічного тесту і авторської методики: психологічний тест (визначення самооцінки, типу темпераменту, спілкування, спрямованість особистості, атмосфера в колективі та ін.), «методика діагностики рівня сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці» (розроблена автором), «журнал успіхів» (розроблений автором).

Розв'язання педагогічних ситуацій і завдань методом мозкового штурму. Перегляд і аналіз роликів з виступом талановитих ораторів, коучів, педагогів. Огляд наукової педагогічної періодики, виявлення основних проблем і тенденцій професійної педагогіки. Публічні виступи з презентацією в PowerPoint.

Групи, що «дзижчать». Цей спосіб передбачає роботу в малих групах, що забезпечує участь усіх учасників. Тому в аудиторії створюється робочий гомін, який і дав назву цьому способу. Для того щоби цей гомін не був надмірним,

виробіть до початку спільні правила роботи в групах. У процесі формування груп можете скористатися порадами щодо групування учасників [1].

Для самостійної роботи студентів були розроблені такі завдання: складання плану самоосвіти в межах курсу, що вивчався, майстер-клас (студенти самостійно розробляють або підбирають ділову гру, розподіляють ролі, організують процес і оцінюють учасників).

Для творів, есе, тез було запропоновано такі теми: «Мій ідеал – учитель початкової школи», «Модель сучасного вчителя початкової школи», «Чому я обрав професію вчителя початкової школи», «Чим відрізняється «акторство» від артистизму?», «Три типи спілкування в педагогічній сфері», «Яку функцію артистизму в педагогічному спілкуванні Ви вважаєте засадничою?», «Стиль життя і здоров'я», «Традиційні і нетрадиційні методи збереження здоров'я», «Що я роблю для збереження свого здоров'я і здоров'я навколишніх» та ін.

Отже, в реалізації педагогічних умов відбувається засвоєння гуманітарних цінностей, формується культура мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, відбувається цілеспрямоване поетапне формування всіх компонентів і елементів культури мовлення.

У результаті дисертаційного дослідження певний комплекс інтерактивних технологій, методів, форм і засобів був оформлений у цілісну методику формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, що складається з декількох етапів. Використаний інструментарій і методики перевірялися на валідність у процесі експертного обговорення в лабораторії; незалежним рецензуванням; експертною оцінкою викладачів-практиків; в процесі пробного пілотажу.

На першому етапі формування культури мовлення застосовували розроблену нами «Методику діагностики сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці» з метою виміру початкового рівня сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкової школи. Іншою функцією цієї методики є те, що студенти навчаються самостійно оцінювати свої сильні та слабкі сторони в знаннях,

уміннях, навичках, аналізувати позитивні зміни у формуванні культури мовлення, відстежувати свої досягнення, завдяки чому підвищилася навчальна мотивація.

Отже, студентам експериментальної і контрольної груп були запропоновані методики, в яких було необхідно оцінити за п'ятибальною системою наведені твердження за значущістю для студентів, а також заповнити карти оцінки, оцінивши свої знання і володіння вміннями, навичками за десятибальною шкалою.

Затверджені методики складені автором у результаті детального аналізу нормативних документів, навчальних програм гуманітарного циклу, освітніх програм, вимог сучасного стандарту, науково-педагогічної літератури, вітчизняного і зарубіжного досвіду формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, аналізу власного педагогічного досвіду, а також на основі висновків із спостережень, зроблених під час дослідно-експериментальної роботи.

Структура цієї методики відповідає структурі культури мовлення майбутніх учителів початкової школи, її компонентам і елементам, яка була розроблена і теоретично обґрунтована в першому розділі дисертаційного дослідження. Отже, описувана нами методика складається з чотирьох блоків, кожний із яких включає методику і карти оцінки сформованості того або іншого компонента. Відповідно, перший мотиваційно-ціннісний блок включає: методику діагностики спрямованості навчальної мотивації Т. Д. Дубовіцької [3] (для визначення рівня внутрішньої і зовнішньої мотивації студентів), що складається з 20 тверджень, 2 карт оцінки рівня сформованості мотиваційного і самоосвітнього елементів культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці за десятибальною шкалою.

Інший когнітивно-діяльнісний блок методики включає авторську методику визначення рівня сформованості когнітивно-діялісного блоку культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, що складається з 33 тверджень, а також чотири карти оцінки

відповідно до кожного елементу культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці – карти оцінки рівня сформованості організаційного, конструкторського, дослідницького, здоров'язберігаючого елементів культури мовлення майбутніх учителів початкової школи.

Третій комунікативний блок містить авторську методику визначення рівня сформованості комунікативного блоку культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, що складається з 21 твердження, карти оцінки комунікативного і культурного компонентів культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці.

В четвертому рефлексійно-оцінному блоці міститься: авторська методика визначення рівня сформованості рефлексійно-оцінного компонента культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, що складається з 21 твердження, 2 карт оцінки рефлексійно-оцінного елементу культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці. В методику також включений «Журнал успіху», інструмент, який дозволяє здійснювати контроль і самоконтроль виконання ключових завдань, що сприяють формуванню того або іншого компонента культури мовлення майбутніх учителів початкової школи. Він допомагає відстежувати і фіксувати досягнення кожного студента.

На другому етапі формувального експерименту щодо формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці в експериментальних групах на занятті спецкурсу ми використали активну навчальну лекцію, технологію груп, що «дзижчать», мозковий штурм або «брейнстормінг», технологію зворотного зв'язку, есе, публічний виступ з PowerPoint презентацією, ігри, майстер-клас.

На третьому етапі формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, що має на увазі поточний контроль, ми використали технологію аналізу ситуацій для перевірки рівня

сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкової школи та її компонентів.

Висновки. Комплекс діагностичних засобів (авторські методики) оцінки сформованості культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці, розроблений і апробований у дослідно-експериментальній роботі, дав змогу виявити початковий стан, завершальний результат, відстежити динаміку формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи в професійній підготовці.

Список використаної літератури

1. Бадюк Ю. В., Коношевський Л. Л. Педагогічні підходи до класифікації ділових ігор. *Наук. записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2007. № 9. С. 20–25.

2. Гуревич Р. С., Коношевський О. Л. Самостійна робота майбутніх учителів математики: використання засобів мультимедіа : монографія / за ред. проф. Р. С. Гуревича. Вінниця : ТОВ «Планер», 2010. 232 с.

1. Дубовицкая Т. Д. Методика диагностики направленности учебной мотивации. *Психологическая наука и образование*. 2002. № 2. С. 42–45.

2. Коношевський Л. Л., Коношевський О. Л. Самостійна робота студентів в умовах застосування інформаційно-освітнього порталу ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : теорія, досвід, проблеми*. Вип. 44. Київ-Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. С. 338–341.

3. Софій Н., Кузьменко В. Активне навчання: обговорення, інтерактивні лекції, рольові ігри, мозкові штурми. *Современная школа*. URL : <http://ru.osvita.ua/school/method/1345>

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Гомонюк О. М.

Стамбульская Т. Особенности проведения опытно-экспериментальной работы по формированию культуры речи будущих учителей начальной школы в профессиональной подготовке

В опытно-экспериментальной работе по формированию культуры речи будущих учителей начальной школы в профессиональной подготовке, применяя те или другие интерактивные или интенсивные технологии, мы пришли к выводу, что к будущему учителя начальной школы в профессиональной подготовке выдвигаются новые требования и меняется его привычная роль. Для успешного применения интенсивных интерактивных технологий в своей педагогической деятельности будущему учителю начальной школы необходимо самому участвовать в тренингах личностного роста, лидерства, общения и т.

Д. В статье раскрыты особенности проведения опытно-экспериментальной работе по формированию культуры речи будущих учителей начальной школы в профессиональной подготовке.

Ключевые слова: формирование, культура речи, будущие учителя, начальная школа, профессиональная подготовка опытно-экспериментальная, работа.

Stambulsk T. Peculiarities of Conducting Experimental Work on Formation of Conversational Culture of Future Primary School Teachers in Their Professional Training

Nowadays, a primary school teacher acts either as an organizer and leader or as communicator or psychologist who handles a conflict. Therefore, he or she must have an experience in participating in group interaction, experience in holding a dialogical and multilogical (“multi” from Latin multum – many) conversation, which is essential for building up “subject-subject” relationship.

Conducting experimental work on formation of conversational culture of future primary school teachers in professional training and applying some interactive or intensive technologies, we have come to conclusion that primary school teacher faces new demands in professional training and their traditional role changes.

Organization of interactive studying allows modeling of life situations, usage of role plays, joint problem solving based on analysis of circumstances and situations, penetration of information streams into primary school pupil’s consciousness which call for his or her vigorous activity.

Moreover, effectiveness of intensive teaching is connected to corresponding personality orientation of a primary school teacher, and thus for efficient application of intensive interactive technologies in one’s pedagogical activity a future primary school teacher has to participate personally in trainings of personal development, leadership, communication etc. It is the usage of interactive model of teaching by a primary school teacher at his or her lessons that proves their innovation activity.

In professional training while studying humanitarian subjects with application of interactive intensive technologies and owing to active role of a student, his or her initiative, creativity and by providing feedback, future primary school teachers form communicative, organizational and reflexive abilities and skills which constitute conversational culture.

Therefore, the following technologies and methods of formation of conversational culture of future primary school teachers in professional training have been selected and used: technologies of collaborative learning, games, information and multimedia technologies, project learning, active lectures, role plays and professional simulations, dialogues, class discussions, a project method, case-study, creative tasks, solving of pedagogical situations and tasks by brainstorming method, methods of self-estimation of one’s personal qualities and competence formedness on the basis of tests, questionnaires and proprietary methodologies.

Choice of subject resources for the special course «Conversational culture of future primary school teachers» (Fundamentals of Philosophy, Psychology of Communication, History, Foreign Language) is, for one thing, determined by

regulatory character of invariant part of the modern standard, and for the second thing, it corresponds to methodological principles of integration, modularity, electivity, special course modules that can be used as separate independent units which may be included by the teachers of secondary professional education establishments into the syllabus of any of the mentioned humanitarian subjects. Modules of the special course as a humanitarian constituent can be also included into professional modules with the purpose of formation of conversational culture of future primary school teachers in professional training.

The article highlights peculiarities of carrying out experimental work on formation of conversational culture of future primary school teachers in professional training.

Key words: *formation, conversational culture, future teachers, primary school, professional training, experimental work.*